

Reduser institusjonalisert omsorg for barn!

Vegard Bruun Bratholm Wyller

Professor i medisin (barnesykdommer), Inst. for klinisk medisin, Universitetet i Oslo
Overlege/Forskningsleder, Barne- og ungdomsklinikken, Akershus universitetssykehus
Leder av interimstyret i Små Barns Beste, <https://smaabarnsbeste.no/>

Utgangspunkt

Fra Kristin Briseids innledning om 'Det dominerende bildet'

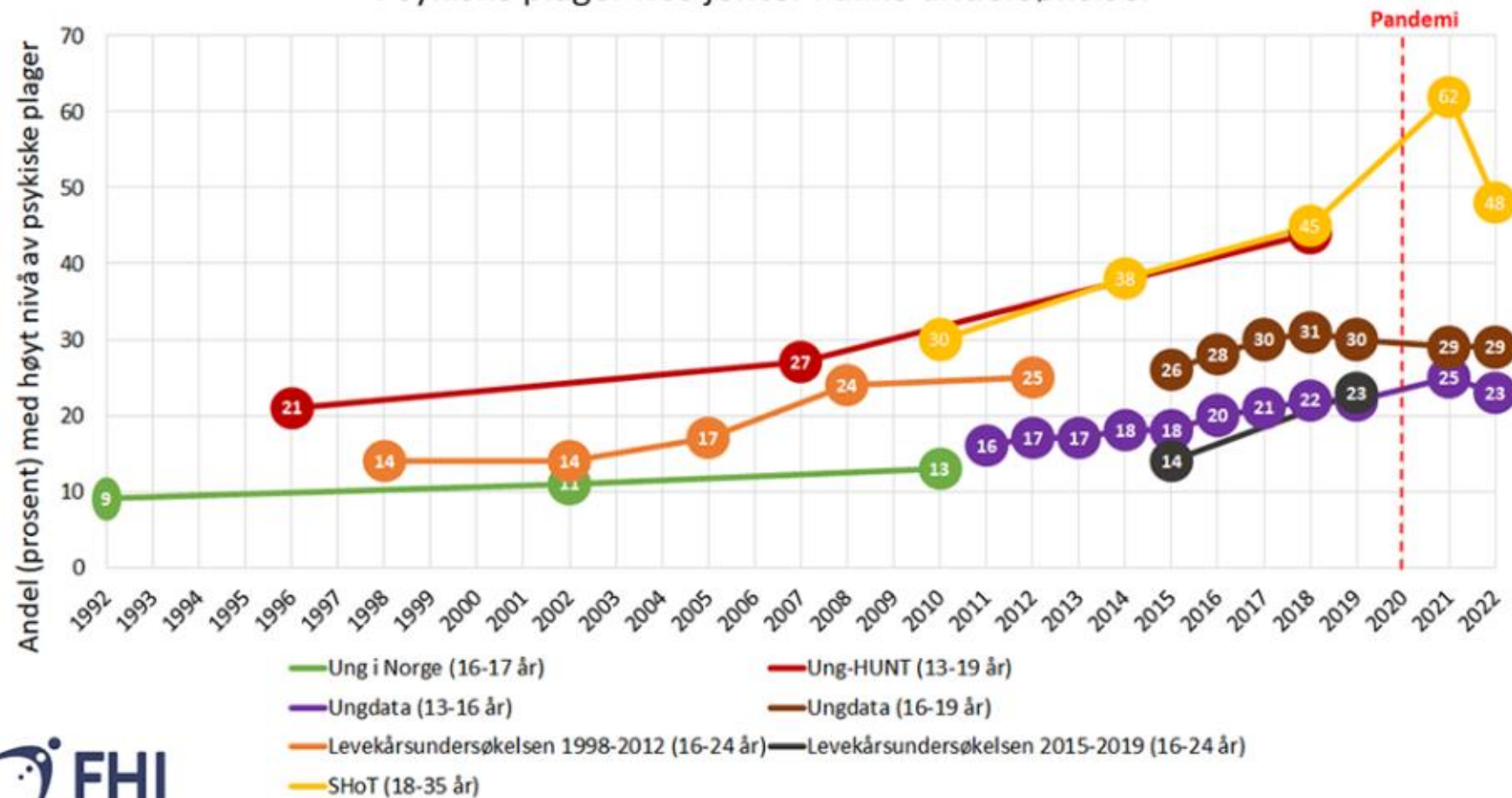
«Barn og unge må sikres de beste oppvekstvilkår og det beste opplæringstilbudet de kan få [...] En forutsetning [...] er et godt bemannet barnehage-, skole- og SFO-tilbud som er reelt **tilgjengelige for alle barn og unge fra ett til nitten års alder.**»

DEBATT

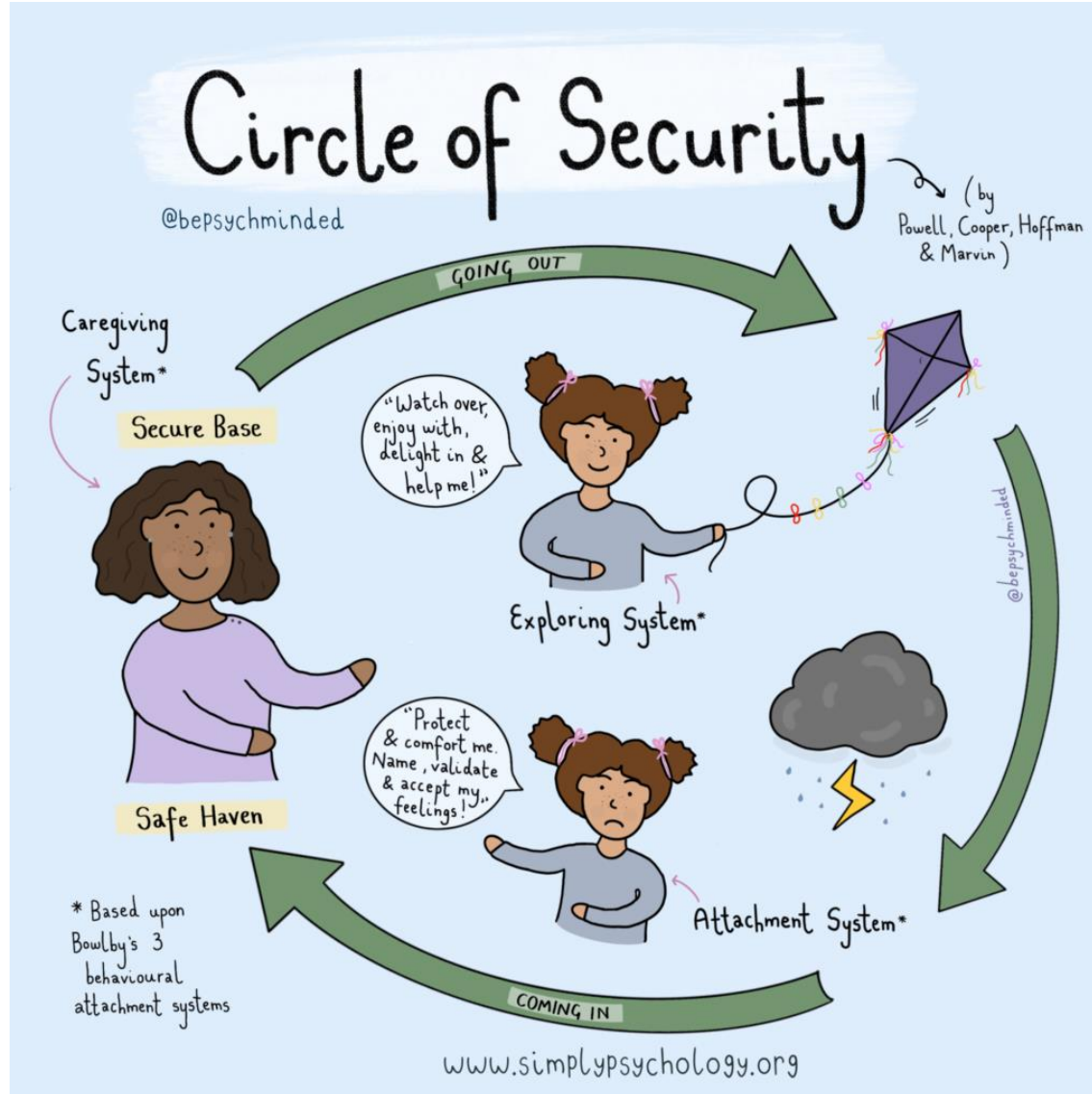
Ingenting var galt i barnehagen. Jeg bare savnet så intenst de som ga meg livet

Jeg ble institusjonalisert i tidlig alder. Jeg kjenner på en sorg og et savn etter det jeg ikke fikk.

Psykiske plager hos jenter i ulike undersøkelser

Tilknytning (attachment)

Småbarn danner **sterke følelsesmessige bånd** (=tilknytning) med sine primære omsorgspersoner

Denne tilknytningen danner utgangspunkt for **utforskning av omgivelsene** («circle of security»).

Tilknytningen har betydning for **personlighetsutvikling og sosial atferd** i voksen alder

Forstyrrelser av tilknytningen har **negative kroppslige, mental og sosiale konsekvenser** på kort og lang sikt, blant annet formidlet gjennom **langvarige stressresponser**.

Stressresponser

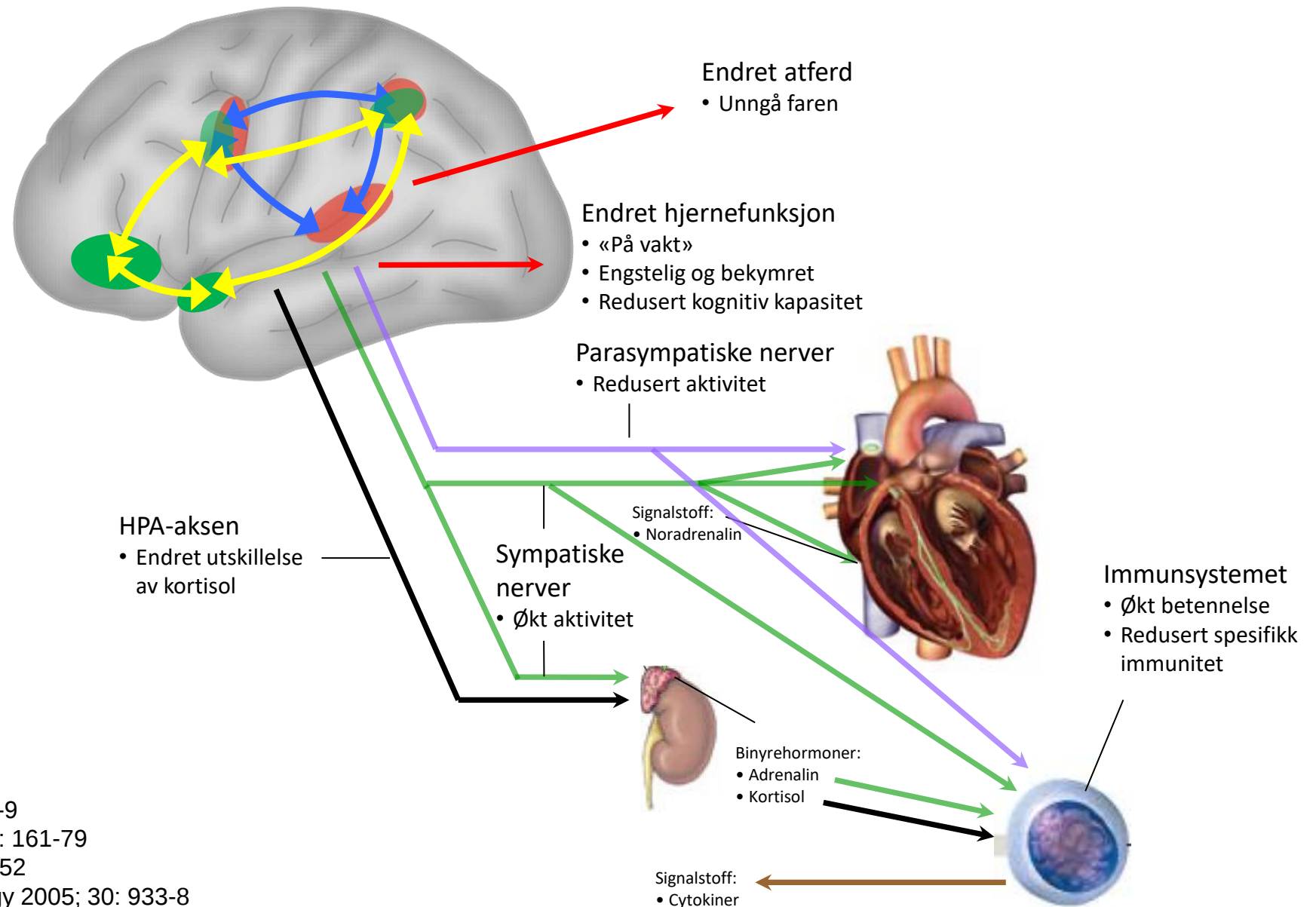
Stressresponser **aktiveres** automatisk ved fare

Stressresponser styres av hjernen gjennom **genetisk bestemte** 'programmer', som **påvirkes** av erfaring/læring

Ensomhet/sosial isolasjon er et sterkt signal om fare hos sosiale dyr (mennesker, aper, rotter...), og gir en **kraftig stressrespons**

- McEwen. N Engl J Med 1998; 338: 171-9
- Charmandari et al. Horm Res 2003; 59: 161-79
- Chrousos et al. JAMA 1992; 267: 1244-52
- Eriksen et al. Psychoneuroendocrinology 2005; 30: 933-8

Stressresponser har omfattende mentale og kroppslige konsekvenser

- McEwen. N Engl J Med 1998; 338: 171-9
- Charmandari et al. Horm Res 2003; 59: 161-79
- Chrousos et al. JAMA 1992; 267: 1244-52
- Eriksen et al. Psychoneuroendocrinology 2005; 30: 933-8

Unormalt langvarige stressresponser er helseskadelige

En normal stressrespons **gjenoppretter kroppens likevekt** og beskytter oss mot farer

En unormalt langvarig stressrespons har en rekke **negative helseeffekter:**

- ✓ Økt risiko for **psykiske plager og lidelser**
- ✓ Økt risiko for høyt blodtrykk og andre **hjerte-kar-sykdommer**
- ✓ Økt risiko for visse **infeksjoner**
- ✓ Økt risiko for visse **kreftsykdommer**
- ✓ Raskere **aldring**

- Buckley T, et al. Dialogues Clin Neurosci 2012; 14: 129-39.
- O'Connor MF. Dialogues Clin Neurosci 2012; 14: 141-8
- O'Connor MF, et al. Brain Behav Immun 2014; 37: 78-83
- Boelen PA, et al. Depress Res Treat 2013;2013: 739804

Forstyrret tilknytning, stressresponser og helseeffekter

Funn fra dyrestudier

Ekte mor

Lysbilde fra: Suomi S, NICHD, NIH,
Maryland, USA

Liksom-mor

Aper som oppfostres uten normal kontakt med mor utvikler:

- Forstyrrelser i kortisolreguleringen

Wood EK, et al. Stress 2024; 27: 2377272

- Unormal sosial rangordning i voksen alder

Dettmer AM. Soc Neurosci 2017; 12: 92-101

- Varige forstyrrelser i hjerneutviklingen blant annet knyttet til nervebaner som bruker signalstoffene serotonin og oksytocin

Wood EK, et al. Front Hum Neurosci 2021; 16: 624676

Baker M, et al. Proc Natl Acad Sci USA 2017; 114: 11769-74.

- Kortere telomerer (en markør for aldring) når de er voksne.

Schneper LM, et al. Psychosom Med 2016; 78: 1066-71.

Funn fra studier hos mennesker

Negative livshendelser generelt hos små barn er forbundet med:

- Økt mengde av ulike biologiske **stressrespons-markører** senere i barnealderen

Phua DY, et al. Proc Nat Acad Sci USA 2023; 120: e2217769120

- Endret regulering av **kortisol** og **immunsystemet**

Filho EJdM, et al. Pediatr Res 2023; 94: 564-74.

- Vedvarende **endring i hjernestrukturer** av betydning for blant annet **kognitive funksjoner**

Miller GE, et al. Brain Behav Immun 2024; 117: 215-23.

Bach AM, et al. Dev Cogn Neurosci 2022; 53: 101041.

Forstyrrelser av tilknytning hos små barn er forbundet med:

- Endret regulering av **kortisol**

Naeem N, et al. Front Behav Neurosci 2022; 16: 882464.

- Redusert utvikling av visse **kognitive funksjoner** senere i barnealderen

Matte-Gagné C, et al. Child Dev 2018; 89: e167-82.

Bernier A, et al. Dev Psychol 2015; 51: 1177-89.

- Svakere evne til **selv-regulering**

Heikamp T, et al. Front Psychol 2013; 4: 133.

Bendel-Stenzel LC, et al. J Exp Child Psychol 2022; 221: 105433

- Dårligere utvikling av **språk** og **sosial kommunikasjon**

Jethava V, et al. Front Psychiatry 2022; 13: 838950

“Exposures to adverse environments, both psychosocial and physicochemical, [...], especially early in life, conveys measurable risk to **learning and behavior** and to the foundations of both **mental and physical health**.”

Boyce WT, et al. Pediatrics 2021; 147: e20201651.

Effekter av barnehage

Hos barnehagebarn er *kortisol*

- Høyest hos dem med *lengst dager*

Lumian DS, et al. Early Child Res Q 2016; 34: 92-103

- Høyest hos de *yngste barna* og ved *mangel på rutiner* («disorganiserte grupper»); hos de yngste *vedvarte økningen også om kvelden* 4-6 uker etter barnehagestart.

Nystad K, et al. Early Edu Dev 2024; 1–18. <https://doi.org/10.1080/10409289.2024.2360873> .

Nystad K, et al. Eur Early Child Edu Res J 2021; 29: 157-82

- Kraftig *økt ved barnehagestart hos treåringer*

Rickmeuer C, et al. Front Psychol 2017; 8: 425.

- *Vedvarende økt gjennom året*, men synker i ferier

Nystad K, et al. Stress 2022; 25: 156-65.

Tilknytning for barnehagebarn:

- Tidlig barnehagestart har **negativ innvirkning på tilknytning** når kombinert med andre risikofaktorer (ikke-responsive foreldre, dårlig kvalitet i barnehagen, lange dager)

NICHD Early Child Care Network. Child Dev 1997; 68: 860-79.

Belsky J, et al. Child Dev 1998; 59: 157-67.

- Samtlige barn i en gruppe norske ettåringer hadde **tegn til separasjonangst** 1 måned etter barnehagestart

Klette T, et al. Early Child Dev Care 2019; 189: 1970-7.

- Kvalitet i barnehage-omsorg er assosiert med **tilknytnings-atferd hos ungdommer**

Waters TEA, et al. Dev Psychol 2021; 57: 548-56.

Barnehagepolitikk – basert på ideologi fremfor kunnskap

Alder ved barnehagestart har ingen negativ betydning for mengden av helsekontakter og språklige ferdigheter ved femårs-aldrer. «In general, we find no evidence that earlier enrollment harms early child development...»

Gørtz M, et al. Daycare Enrollment Age and Child Development. IZA Institute of Labor Economics, Deutsche Post Foundation, 2024: Discussion Paper Series, No. 16881

De fem kjennetegnene på en ideologi:

- **Realitetsfordreining** (erfaringer virker ikke korrigerende) – «Barnehager er bra for små barn»
- **Selvimmunisering** (forsvarsmekanismer mot kritikk) – Stemple tilknytningsforskning som 'konservativ'
- **Interesseavhengighet** (bestemte særinteresser fremmes) – Voksnes selvrealisering
- **Skadelidende part** – Små barn
- **Systemsammenheng** (enkeltoppfatninger begrunner hverandre) – Økonomi, feminisme, mm.

Konklusjoner

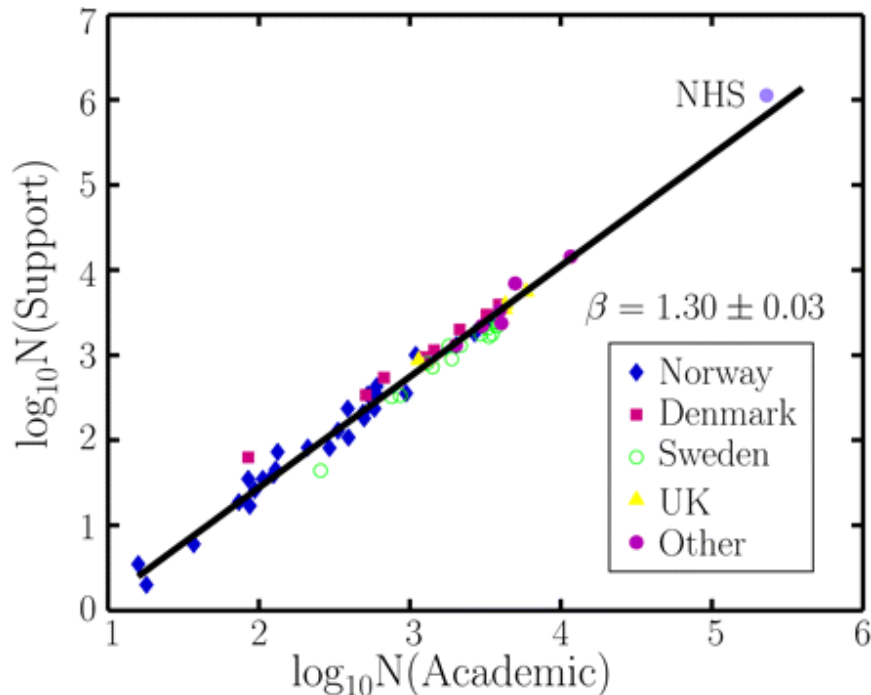
De fleste norske småbarn bør være **mindre i barnehage og mer hjemme!**

Dette vil **frigjøre arbeidskraft til bruk i eldreomsorgen**, men samtidig trekke foreldre ut av arbeidslivet. Et nullsum-spill?

På lang sikt vil optimal tilknytning og redusert stress hos barn gi **mer robuste arbeidstakere og mindre pleietrengende befolkning**

Alternative kilder til arbeidskraft...

- Samfunnstjeneste for ungdommer?
- Reduksjon av ekspanderende administrasjonsskikt

Takk for oppmerksomheten!